

ارائه الگوهای بهینه توسعه گردشگری در روستاهای هدف گردشگری ایران مطالعه موردی: روستاهای هدف گردشگری استان گیلان

حسن میرزائی

دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، واحد یادگار امام خمینی (ره)، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

نصراالله فلاح‌تبار^۱

دانشیار گروه جغرافیا، واحد یادگار امام خمینی (ره)، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

علیرضا استعلاجی

استاد گروه جغرافیا، واحد یادگار امام خمینی (ره)، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۰۳/۲۲ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۰۶/۲۷

چکیده

گردشگری روستایی یکی از اشکال گردشگری گذران اوقات فراغت می باشد که امروز به دلیل مشکلات و انواع آلودگی های شهری افراد ساکن در شهر از آن جهت گذران اوقات فراغت بهره می برند تا حدودی از نظر روحی روانی و جسمی آمادگی کافی جهت کارهای روز مره آن خود در شهر را بدست بیاورند. یکی از راه های توجه به روستاها و محرومیت زدایی از آنها، کمک به حفظ و گسترش جاذبه‌ها و زمینه های مورد علاقه گردشگران در روستاها، متناسب با شرایط محلی روستاها است. برنامه ریزی برای توسعه صنعت گردشگری و اجرای طرح های آن با مشارکت مردم و نهادهای محلی، می تواند در حاشیه خود باعث توسعه کسب و کار و بهبود شرایط محیطی روستا شود. دولت‌ها توجه جدی به توسعه گردشگری روستایی برای تحقق اهداف اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی داشته‌اند و در ایران نیز همگام با برنامه‌های توسعه کلان و ملی، در این بخش نیز اقداماتی صورت گرفته است. با توجه به اهمیت و نقش گردشگری روستایی و وظایف حاکمیتی سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری در برنامه‌ریزی و سیاست گذاری کلان کشور در این حوزه، اقدامات و برنامه‌هایی را با عناوین و موضوعات مختلف توسعه‌ای انجام شده است. برای تحقق اهداف و برنامه‌ریزی عملیاتی و کاربردی نسبت به شناسایی روستاهای با قابلیت و توان گردشگری به عنوان مناطق روستایی پویا تحت عنوان روستاهای هدف گردشگری اقدام نموده است که در هر استان به تناسب ظرفیت آن، تعدادی روستا را شامل می شود و در استان گیلان ۵ روستای هدف گردشگری مصوب و دارای مطالعه در این پژوهش مورد بررسی قرار خواهد گرفت. روش تحقیق توصیفی - تحلیلی با هدف کاربردی و منظور از این پژوهش ارائه الگوهای بهینه توسعه گردشگری در روستاهای مورد نظر استان گیلان بود. روش انجام پژوهش مطالعه کتابخانه ای و جمع آوری داده میدانی به روش پیمایشی انجام گرفت. تحلیل داده ها از طریق آزمون های T-تک نمونه ای، تحلیل واریانس یک طرفه (ANOVA) و توکی بهره گرفته شد. نتایج آن در همه روستاها نشان از ارتباط بین توسعه گردشگری روستایی در روستاهای هدف گردشگری استان گیلان و مؤلفه های اثرگذار بر الگوهای اجرایی در محدوده مورد مطالعه بود. در پایان بر اساس نتایج مطالعات میدانی، شرایط توپوگرافی و طبیعی روستا، مشاهدات و مصاحبه های شفاهی با اهالی روستا، ارائه الگوی اجرایی گردشگری متناسب با هر روستا اقدام گردید.

واژگان کلیدی: روستاهای هدف گردشگری، توسعه گردشگری روستایی، برنامه اجرایی، استان گیلان

مقدمه

گردشگری روستایی یکی از انواع گردشگری است که با بسیاری از الگوهای دیگر گردشگری پیوند دارد، ولی وجه مشخصه آن استقرار در نواحی روستایی است (رضوانی، ۱۳۸۷، ۲۵). گردشگری روستایی از دو جنبه اهمیت دارد، یکی به عنوان یک فعالیت گسترده جهانی و دیگری از نظر تاکید بر آن در سیاست‌های توسعه منطقه‌ای و محلی (معظمی و رحیمی، ۱۳۸۱، ۲۲۶). گردشگری روستایی در برگیرنده دامنه‌ای از فعالیت‌ها و خدمات مربوط به تفریح و آرامش گردشگران است که به وسیله کشاورزان و مردم روستایی برای جذب گردشگران به مناطق خود و به منظور کسب درآمد صورت می‌گیرد. این فعالیت می‌تواند نقش عمده‌ای را در توانمندسازی مردم محلی، توسعه منابع انسانی، تنوع بخشی، رشد اقتصادی و همچنین خلق فرصت‌های شغلی جدید، در ارتباط تنگاتنگ با سایر بخش‌های اقتصادی و اجتماعی داشته باشد. آنچه مسلم است، گردشگری به عنوان یک کارکرد اقتصادی مکمل، در کنار سایر فعالیت‌های تولیدی و خدماتی در سطح مناطق روستایی و محلی جریان دارد و می‌تواند به عنوان ابزار توسعه‌گر اقتصادی در جوامع محلی ایفای نقش کند (رکن‌الدین افتخاری و همکاران، ۱۳۹۲، ۱۲۶).

گردشگری فعالیتی کم هزینه و پربازده است که می‌توان با صرف هزینه معمول آغازین، بهره‌وری پرسود و دائمی از آن انتظار داشت. سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های گردشگری علاوه بر پاسخگویی زودهنگام آثار مهم در رشد اجتماعی و اقتصادی جوامع محلی و ساکنان مقاصد گردشگری دارد. بر این اساس، رشد گردشگری نه تنها منابع جدید درآمد و مشاغل تازه در کشورهای در حال توسعه ایجاد می‌کند، بلکه نتایج مثبت غیرمستقیم در بردارد که دولت‌ها را به گسترش و ایجاد زیرساخت‌های مناسب برای ارتقاء آن تشویق می‌کند. ایجاد زیرساخت‌هایی مانند جاده‌های بهتر، برق، ارتباطات و شبکه‌های حمل و نقل عمومی، علاوه بر ایجاد تسهیلات در امر گردشگری باعث ارتقاء سطح اقتصادی، شکوفایی شرایط اشتغال و کیفیت زندگی برای سکنه بومی در بسیاری از کشورها شده است.

گردشگری به سان هر پدیده اجتماعی آثار مثبت و منفی دارد. سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی دقیق می‌تواند آثار مثبت آن را تقویت و از تأثیرات منفی آن بکاهد. گردشگری می‌تواند آثاری مثبت و پایدار بر میراث فرهنگی و طبیعی، خلاقیت و تنوع فرهنگی، محیط زیست و توازن جوامع داشته باشد و آن در صورتی محقق می‌شود که نسبت فرهنگ و توسعه روشن و گفتگوی این دو ساحت دقیق باشد (همان). گردشگری روستایی پایدار سبب احیای فرهنگ محلی و سنتی روستاها، تشویق فعالیت‌های جمعی روستائیان، افزایش درآمد روستائیان، جلوگیری از مهاجرت و تخلیه روستاها و ... می‌شود و در این راستا بهترین راهکار برای روستاها توسعه و گسترش گردشگری روستایی است. توریسم روستایی، با هدف توسعه پایدار جوامع محلی در نواحی روستایی، به عنوان ابزاری جهت توسعه اقتصادی و اجتماعی و یکی از مهمترین مشاغل مدرن در مناطق روستایی تجسم یافته است که با تأثیرگذاری در سه بعد پایداری اقتصادی، اجتماعی و محیطی ضمن جلب مشارکت جامعه محلی در توسعه اقتصاد ملی با پتانسیل حفظ و حمایت از منابع طبیعی و محیط زیست باعث پایداری محیطی می‌شود. در بعد اقتصادی، گامی جهت کاهش فقر با توسعه مراکز اشتغال کوچک، افزایش و تغییر شکل منابع در معرض خطر به سمت منابع پربازده و همراه با سودمندی و توزیع درآمد بر می‌دارد و در بعد اجتماعی نیز باعث کارآفرینی و جلوگیری از مهاجرت، ارتباطات بیشتر روستائیان با سایر جوامع و فرهنگ‌های متنوع و شناساندن هویت محلی و رفاه و در نهایت ایجاد توسعه پایدار

روستایی می‌گردد. هدف توسعه پایدار روستایی گسترش امکانات و بهبود شرایط زندگی نسل کنونی و نسل‌های آتی اقشار آسیب‌پذیر روستایی است (رضائی و همکاران، ۱۳۹۴، ۳۸).

گردشگری روستایی به عنوان یک کارکرد فرا ساختاری، از راه مشارکت با سایر بخش‌های اقتصادی گسترش و تداوم می‌یابد و به تبع آن در رشد سایر بخش‌های اقتصادی جامعه نیز نقش دارد. در این راستا اهمیت خاص صنعت گردشگری به دلیل افزایش تعاملات اقتصادی، رشد بخش‌های مختلف اقتصادی گسترش تعاملات اجتماعی بین جوامع روستایی و شهری و ملل مختلف است. گردشگری یک محصول اجتماعی است و با مهارت‌های کارآفرینی و کسب و کار گردشگری همراه است. همچنین توانایی‌های محلی و اجتماعی، رهبری محلی و شبکه‌های رسمی و غیر رسمی، به طور مستقیم در توسعه و بهبود گردشگری مشارکت دارد، در حالیکه رویکرد اجتماع - محور، شیوه موثری برای توسعه و بهبود گردشگری است، ایجاد همکاری در درون جامعه محلی، روند پیچیده‌ای دارد. کسب و کار منابع مشترکی را همزمان با رقابت طلب می‌کند (Getz, 1995).

عوامل موثر در ساختار گردشگری روستایی (میرزائی، ۱۳۹۳)

یکی از راه‌های توجه به روستاها و محرومیت زدایی از آنها، کمک به حفظ و گسترش جاذبه‌ها و زمینه‌های مورد علاقه گردشگران در روستاها، متناسب با شرایط محلی روستاها است. برنامه ریزی برای توسعه صنعت گردشگری و اجرای طرح‌های آن با مشارکت مردم و نهادهای محلی، می‌تواند در حاشیه خود باعث توسعه کسب و کار و بهبود شرایط محیطی روستا شود (راسق قزلباش: ۱۳۸۸، ۹۸). گردشگری روستایی خود زمینه را برای بالا بردن سطح آگاهی روستاییان از محیط خود و بها دادن به نقش روستا در اقتصاد ملی و ارزش گذاشتن به فرهنگ غنی آنها آماده می‌سازد که این مسئله توجه بیشتری برای استفاده‌ی پهنه از منابع بالقوه و بالفعل را در روستا فراهم می‌کند.

دولت‌ها توجه جدی به توسعه گردشگری روستایی برای تحقق اهداف اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی داشته‌اند و در ایران نیز همگام با برنامه‌های توسعه کلان و ملی، در این بخش نیز اقداماتی صورت گرفته است. با توجه به اهمیت و نقش گردشگری روستایی و وظایف حاکمیتی سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری در برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری کلان کشور در این حوزه، اقدامات و برنامه‌هایی را با عناوین و موضوعات مختلف توسعه‌ای انجام شده است. برای تحقق اهداف و برنامه‌ریزی عملیاتی و کاربردی نسبت به شناسایی روستاهای با قابلیت و توان گردشگری به عنوان مناطق روستایی پیشتاز تحت عنوان روستاهای هدف گردشگری اقدام نموده است. از آنجائیکه هرگونه برنامه‌ریزی در روستاها با همکاری و همگامی دستگاه‌های اجرایی تأثیرگذار قابل انجام می‌باشد، در این حوزه وزارت کشور، وزارت راه و شهرسازی، بنیاد مسکن انقلاب اسلامی، مرکز توسعه روستایی و مناطق محروم ریاست جمهوری و سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری تفاهم‌نامه‌ای را برای اجرای برنامه‌ها منعقد نمودند تا گامی در جهت توسعه کلان گردشگری صورت پذیرد. انتخاب روستاهای هدف گردشگری و تصویب آن در هیأت محترم دولت با پیشنهاد معاونت توسعه روستایی و مناطق محروم ریاست جمهوری و معرفی روستاها به استانداری و ادارات کل میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استانها صورت پذیرفته که در کارگروهی متشکل از نمایندگان دستگاه‌های وزارت کشور، وزارت راه و شهرسازی، بنیاد مسکن انقلاب اسلامی، مرکز توسعه روستایی و مناطق محروم ریاست جمهوری و سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری به عنوان روستاهای هدف گردشگری مصوب گردیدند که شامل ۴۶۴ روستا در کل کشور می‌شود.

بررسی‌های اولیه نشان می‌دهد با گذشت نزدیک به یک دهه از زمان تصویب اولین روستاهای هدف گردشگری که مقرر بود به عنوان الگوی توسعه گردشگری روستایی انجام شود، با وجود اقدامات صورت گرفته در بخش‌های کالبدی برخی از روستاها، مفاهیم توسعه گردشگری در آن روستاها مطلوب نبوده و با اهداف مورد نظر فاصله دارد. در این پژوهش سعی بر آن است تا با انتخاب استان گیلان جهت بررسی وضعیت روستاهای هدف گردشگری دارای مطالعه و اولویت آن که شامل ۵ روستا در موقعیت‌های جغرافیایی مختلف است نسبت به ارائه برنامه‌های راهبردی - اجرایی و مؤثر در توسعه گردشگری روستایی با ابعاد همه‌جانبه توسعه اعم از اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی و کالبدی اقدام گردد. گردشگری روستایی در استان گیلان به دلیل تنوع فعالیت‌ها به ویژه در حوزه‌های گردشگری فرهنگی و بومی - محلی سبب جاذبه گردشگری زیادی هم برای گردشگران درون استانی و هم برون استانی ایجاد کرده که با برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری درست منبع غنی برای توسعه گردشگری روستایی محسوب می‌شود. تعدد این روستاها در جلگه و کوهستان با گوناگونی قومی - فرهنگی برنامه‌ریزی پیچیده و حساسی را در ابعاد اقتصادی، اجتماعی و فیزیکی و کالبدی می‌طلبد که با بررسی و اولویت بندی متناسب با ظرفیت هر روستا سبب هدف گذاری مطلوب و دقیق در راستای بهبود شرایط گردشگری ایجاد خواهد نمود. لذا روستاهای هدف گردشگری مصوب استان زمینه چنین برنامه‌ریزی را دارد.

برخی از مطالعات انجام شده در خصوص موضوع پژوهش پرداخته می‌شود؛ اکبرپور، محمد اربابی (۱۳۹۴) در واکاوی موانع توسعه گردشگری در روستاهای هدف گردشگری استان خراسان شمالی اشاره می‌کند، با انجام اقدامات لازم و فراهم کردن امکانات و خدمات برای رفع مشکلات از طریق برنامه‌ریزی و راهبردهای مناسب از

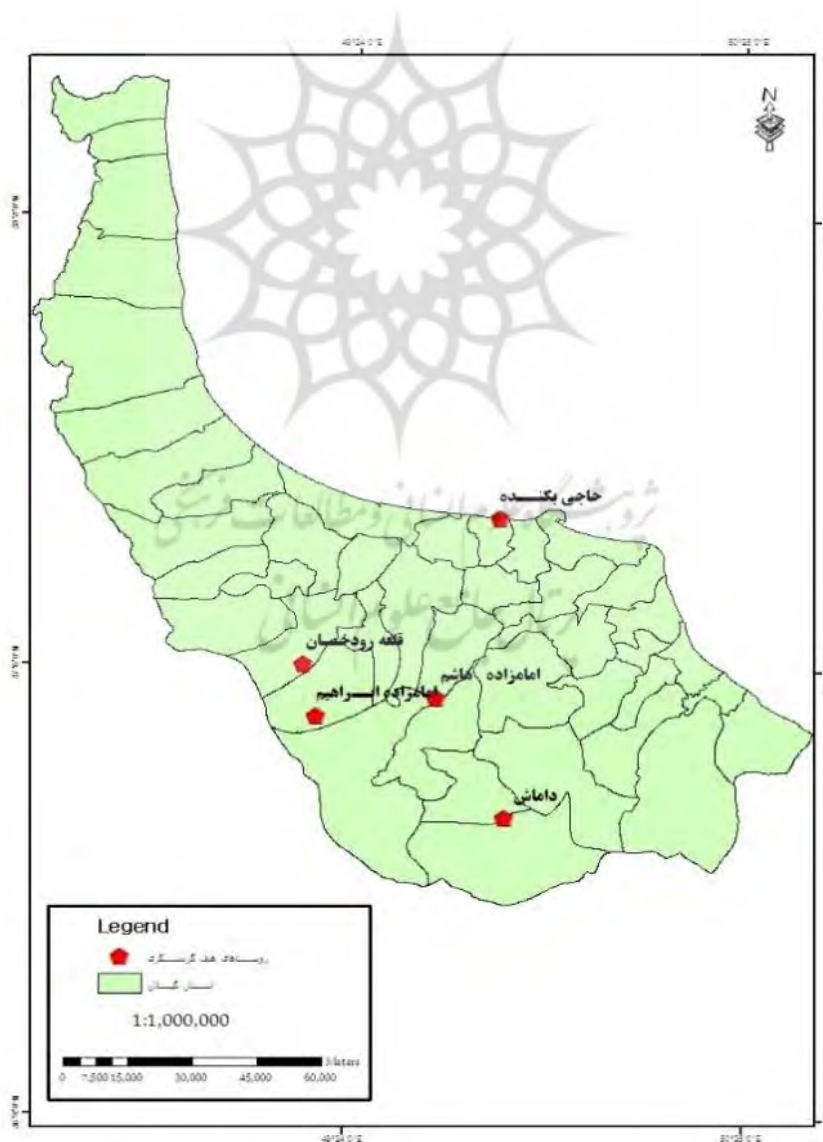
جمله تدوین برنامه‌های آموزشی احیاء و توسعه زیرساخت‌های گردشگری روستاها و معرفی و شناساندن جاذبه‌ها و محصولات گردشگری روستاهای هدف، می‌توان در راستای توسعه روستاهای مورد نظر از منظر گردشگری گام برداشت. لطیفی و همکاران (۱۳۹۲) در تحقیق تحت عنوان موانع موثر بر توسعه فعالیت‌های گردشگری در نواحی روستایی همدان با تاکید بر روستاهای هدف گردشگری استان همدان، توسعه گردشگری را به عنوان یک کاتالیزور موثر برای توسعه اقتصادی و اجتماعی روستاها محسوب نموده که موجب بهبود شرایط اقتصادی و اجتماعی روستاها می‌شود. پریزادی و یعقوبی (۱۳۸۹) به معرفی تحلیل ویژگی‌های روستاهای هدف گردشگری استان سیستان و بلوچستان، سطح بندی فضایی - گردشگری در میزان برخورداری، محرومیت به بررسی مراکز خدمات رسانی و فضای گردشگری روستاهای هدف پرداخته و وضعیت تاسیسات و زیرساخت‌ها مورد بررسی قرار داده است. خسروبیگی و همکاران (۱۳۹۱) به ارزیابی سطح کیفی ابعاد مختلف خدمات گردشگری و روابط متقابل جامعه میزبان با میهمان و سطح کیفی خدمات مؤثر بر جذب گردشگر به منظور دستیابی به اهداف توسعه گردشگری در مناطق روستایی و تاثیر آن در جذب گردشگر در هشت روستای هدف محور شیراز - یاسوج تعیین نماید. نوری و همکاران (۱۳۹۱) به بررسی عوامل اصلی در بازاریابی توریسم جذب گردشگران به مناطق مورد نظر از طریق تبلیغات بازاریابی که مصرف کنندگان بسیاری از محصولات بویژه در حوزه خدمات، مانند جاذبه‌های گردشگری که غیر ملموس هستند را نمی‌توانند قبل از بازدید و به اصطلاح مصرف مورد ارزیابی قرار داد، از اینرو لزوم توجه به تبلیغات شفاهی بعنوان یک عامل اصلی در بازاریابی گردشگری در روستاهای هدف گردشگری مورد توجه است. بنابراین گردشگران تا حدود زیادی از تبلیغات شفاهی به عنوان منبع اصلی اطلاعات سفر خود استفاده کرده و با توجه به یافته‌های پژوهش توجه به تبلیغات شفاهی و عوامل مؤثر بر اثربخشی آن امکان جذب هر چه بیشتر گردشگران به مناطق هدف گردشگری را فراهم می‌کند. خاتون آبادی و راست‌قلم (۱۳۹۰) با سنجش ارکان چهارگانه گردشگری روستایی با استفاده از تکنیک SWOT مطالعه موردی: روستاهای هدف گردشگری استان چهارمحال و بختیاری دریافتند؛ مؤلفه به وجود آمدن مراکز گردشگرپذیر در نقاط دیگر به عنوان مهمترین مؤلفه تهدید مشخص شد و نامناسب بودن زیرساخت‌های گردشگری همچون راه دسترسی، اماکن اقامتی و تسهیلات رفاهی و همچنین شناخت نادرست گردشگران از گردشگری روستایی در روستاهای مورد مطالعه به عنوان ضعف گردشگری و از سویی کاهش تخریب طبیعت بکر و چشم اندازهای زیبا به عنوان مهمترین مؤلفه قوت توسعه گردشگری روستایی عنوان شده است. شادی (۱۳۹۴) در پژوهشی در خصوص تدوین شاخص‌های روستاهای هدف گردشگری استان سمنان به نسبت به ارائه شاخص‌هایی بر اساس استراتژی رفع نیازهای اساسی، توسعه اجتماعی مشارکت مردمی، زیست محیطی و رویکردهای اقتصادی در روستاهای هدف دارای الویت استان متناسب با ظرفیت‌های گردشگری روستاهای مربوطه اقدام نمود.

اهمیت و ضرورت انجام تحقیق

با گذشت یک دهه از زمان تصویب روستاهای هدف گردشگری، برای بخش دولتی، بخش خصوصی و شهروندان مطالباتی ایجاد شده تا این روستاها که قرار بود الگوی توسعه گردشگری روستایی در کشور باشند، از نتایج آن در الگو برداری و اشاعه ابعاد آن در برنامه‌ریزی‌ها و تصمیم‌گیری در سایر روستاهای کشور بهره‌برداری نمایند. از

آنجائیکه بررسی‌ها اولیه نشان می‌دهد اقدامات صورت گرفته صرفاً در ابعاد کالبدی و تنها در تعدادی از روستاها انجام شده است، لذا ضرورت دارد ضمن بازبینی و بررسی نتایج اقدامات و ارائه الگوی اجرایی تأثیرگذار، برنامه‌هایی متناسب با ظرفیت هر یک از روستاها در محدوده مورد مطالعه با در نظر گرفتن ابعاد همه‌جانبه شامل ابعاد اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و زیست محیطی با رویکرد پایداری ارائه شود. اهمیت این موضوع زمانی بیشتر می‌شود که این روستاها مصوبات مراکز تصمیم‌گیری و کارگروه‌های استانی داشته و برای مواردی زیادی شعار و مطالبات جدی ایجاد نموده و در مراکز خبری و رسانه‌ها جلوه نموده است و بیش از پیش موجب معروفیت روستاها به عنوان مقاصد جذاب گردشگری شده‌اند. ضرورت پژوهش نیز از آنجا ناشی می‌شود که این روستاها با عملیاتی شدن برنامه‌های گردشگری متناسب با ظرفیت هر روستا، ضمن دستیابی به اهداف متصرح در تصویب روستاها به عنوان روستای هدف گردشگری، امکان اشاعه و الگوپذیری روستاهای دیگر در اشاعه توسعه گردشگری روستایی کاربرد خواهد داشت.

نقشه محدوده مورد مطالعه

روش تحقیق

این مطالعه از نوع توصیفی، تحلیلی و کاربردی است که با دو روش کتابخانه ای و پیمایش میدانی انجام می‌شود، جامعه آماری ساکنین ۵ روستای هدف گردشگری دارای مطالعه و اولویت مصوب استان گیلان می‌باشد که برای برآورد حجم نمونه از روش نمونه گیری کوکران استفاده شده است. که فهرست، جمعیت و خانوار و حجم نمونه در جدول ذیل آورده می‌شود.

جمعیت، خانوار و حجم نمونه محدوده مورد مطالعه

ردیف	نام شهرستان	نام روستا	جمعیت	خانوار	حجم نمونه
۱	رشت	حاجی بکنده	۸۳۷	۲۶۹	۵۸
۲	رشت	امام زاده هاشم	۲۴۳۷	۷۳۰	۱۶۰
۳	شفت	امام زاده ابراهیم	۳۴۶	۱۰۵	۲۴
۴	رودبار	داماش	۱۴۹	۶۵	۱۵
۵	فومن	قلعه رودخان	۶۱۰	۱۹۹	۴۳
	جمع		۴۳۷۹	۱۳۶۸	۳۰۰

جهت روایی پرسشنامه و صحت و سقم سؤالات، پرسشنامه در بین ۱۵ نفر از متخصصین و همچنین اساتید راهنما و مشاور توزیع و پس از اطمینان از نتایج به دست آمده، پرسشنامه در جامعه آماری پژوهش استفاده شد. جهت پایایی ابزار پژوهش از روش آلفای کرونباخ استفاده شد. بدین شکل که تعداد ۳۰ نفر از جامعه آماری کاملاً بصورت تصادفی انتخاب شده و پرسشنامه ها بین آنها توزیع و پس از تکمیل جمع آوری و آلفای کرونباخ محاسبه گردید که مقدار آن برابر ۰/۸۶ بود که بدین ترتیب پرسشنامه قابل اعتماد می‌باشد. پس از جمع آوری داده‌های میدانی از طریق پرسشنامه، اطلاعات خام موجود وارد نرم افزار SPSS گردید، ابتدا به تحلیل توصیفی و سپس در ادامه جهت دستیابی به نتایج و اهداف اصلی تحقیق با استفاده از آمار استنباطی و آزمون‌های همبستگی، آزمون T و آزمون Anova و همچنین از روش کیفی به تحلیل داده‌ها پرداخته شد. و سپس به تناسب هر روستا برنامه اجرایی آن اشاره می‌گردد.

روستاهای هدف گردشگری:

انتخاب روستاهای هدف گردشگری و تصویب آن در هیأت محترم دولت با پیشنهاد معاونت توسعه روستایی و مناطق محروم ریاست جمهوری و معرفی روستاها به استانداری و ادارات کل میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استانها صورت پذیرفته که در کارگروهی متشکل از نمایندگان دستگاه‌های وزارت کشور، وزارت راه و شهرسازی، بنیاد مسکن انقلاب اسلامی، مرکز توسعه روستایی و مناطق محروم ریاست جمهوری و سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری به عنوان روستاهای هدف گردشگری مصوب گردیدند (دفتر مناطق نمونه و زیرساخت‌های گردشگری، ۱۳۹۵). در اجرای اهداف دولت در راستای تحقق توسعه گردشگری در روستاهای با پتانسیل کشور و به منظور تسریع در انجام تکلیف دستگاه‌های اجرایی و بهره گیری از جاذبه های گردشگری روستاهای هدف، تفاهم نامه پنج جانبه‌ای فی مابین دستگاه‌های اجرایی اشاره شده منعقد گردید. همچنین تعداد روستاهای هدف مصوب در گام اول ۶۶۴ روستا بوده که طی بخشنامه ای به ادارات کل استان با ارسال شاخص های مربوطه اقدام شد. از این تعداد مطالعه ۱۵۳ روستا با عنوان مطالعات ساختاری و راهبردی گردشگری روستایی انجام شد (سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری، ۱۳۹۱).

قوانین و مقررات حوزه توسعه روستایی و گردشگری

ماده ۱۹۴ قانون برنامه پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران، ماده ۲۶ و ماده ۲۷ قانون برنامه ششم توسعه جمهوری اسلامی ایران در بخش توسعه روستایی، مواد ۹۸ تا ۱۰۰ بخش میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری قانون برنامه ششم توسعه، آیین نامه ایجاد، اصلاح، درجه بندی و نرخ گذاری تأسیسات گردشگری مصوب ۱۳۹۴ هیئت وزیران، قانون توسعه صنعت ایرانگردی و جهانگردی مصوب ۱۳۷۰/۷/۷ و اصلاحات بعدی، ماده ۵ مصوبه مورخ ۱۳۹۲/۶/۲۱ هیئت وزیران مبنی بر بهره‌مندی بخش‌های گردشگری و صنایع دستی از تسهیلات و امکانات مورد نیاز، مشمول تعرفه‌ها، دستورالعمل‌ها، مقررات و مصوبات بخش صنعت، معافیت‌های مالیاتی به استناد ماده ۳۱ قانون رفع موانع تولید رقابت‌پذیر و ارتقاء نظام مالی کشور مصوب سال ۱۳۹۴، معافیت گمرکی بر اساس اصلاحیه بند ۸ ماده ۱۱۹ قانون امور گمرکی مصوب سال ۱۳۹۰ و بند ۳۸ قانون رفع موانع تولید رقابت‌پذیر و ارتقاء نظام مالی کشور مصوب ۱۳۹۴/۲/۱، مشمولیت تعرفه بخش صنایع برای عوارض صدور پروانه ساختمانی براساس ماده ۱۲ آیین‌نامه اجرایی قانون توسعه صنعت ایرانگردی و جهانگردی، اعطای تسهیلات بانکی جهت توسعه، تکمیل و تجهیز تأسیسات گردشگری و همچنین اعطای یارانه سود و کارمزد تسهیلات بانکی تا سقف ۸ درصد، آیین‌نامه نصاب اراضی قابل واگذاری به فعالیت گردشگری در خارج از حریم شهرها و روستاها مورخ ۱۳۹۴/۶/۲۸، امکان واگذاری عرصه‌های جنگلی بصورت اجاره و بهره‌برداری ماده ۳ قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراتع (مصوب سال ۱۳۴۶)، ماده ۹ قانون افزایش بهره‌وری مصوب سال ۱۳۸۹ و اصلاحات بعدی آن برای واگذاری اراضی ملی خارج از محدوده و حریم شهرها به سرمایه‌گذاران حوزه گردشگری به صورت اجاره به شرط تملیک واگذار، ماده ۲۲ قانون الحاق موادی به قانون تنظیم از مقررات مالی دولت مصوب ۱۳۸۰/۱۱/۲۷ جهت ارائه مشوق‌های لازم به منظور تسریع در امر توسعه هتل‌ها، اقامتگاه‌ها و سایر تأسیسات گردشگری، تبصره ۲ ماده ۲ قانون حفظ کاربری اراضی زراعی و باغ‌ها مصوب ۱۳۷۶ و اصلاحات بعدی جهت معافیت عوارض تغییر کاربری اراضی طرح‌های گردشگری و اختصاص اعتبارات بلاعوض از محل اعتبارات طرح‌های تملک‌داری‌های سرمایه‌ای کشور در جهت توسعه فیزیکی و کالبدی گردشگری و در حوزه توسعه گردشگری روستایی برای ایجاد تأسیسات عمومی گردشگری مانند سرویس‌های بهداشتی، کمپینگ‌های سفر ارزان، ایجاد زیرساخت‌های گردشگری برای گردشگران و مسافران در روستاها.

یافته‌ها

در بعد فیزیکی - کالبدی چهار مؤلفه و ۱۷ شاخص مورد بررسی قرار گرفته است. جدول ذیل نشان می‌دهد که رضایت از کمپینگ‌ها و پارک‌های محله از زیرساخت‌ها و خدمات محلی با میانگین ۲/۷ کمترین میزان داده‌ها را به خود اختصاص داده است و در بقیه شاخص‌ها میانگین بالاتر از حد متوسط است. در مجموع چهار مؤلفه نیز، میانگین پاسخ‌ها از حد متوسط بالاتر است. در مجموع میانگین پاسخ‌های بعد فیزیکی - کالبدی ۳/۴ است که نشان از ارتباط و اثرگذاری آنها بر الگوهای بهینه توسعه گردشگری دارد؛ بنابراین، از نظر پاسخگویان، بعد فیزیکی - کالبدی در روستاهای هدف گردشگری استان گیلان از پایداری و اثربخشی مثبتی برخوردار است. بررسی آزمون T برای بعد

کالبدی-زیست محیطی با ارزش t برابر با ۵۱، میانگین به دست آمده ۵۹/۴۷۵۲ می باشد. مقایسه میانگین به دست آمده با میانگین نظری (یعنی ۵۱) و همچنین مقایسه میانگین های به دست آمده برای هر یک از مؤلفه های این بعد با میانگین نظریشان، نشان می دهد که از نظر پاسخگویان بعد فیزیکی-کالبدی گردشگری و اثرگذاری بر الگوهای بهینه توسعه گردشگری رابطه وجود دارد.

وضعیت پایداری بعد فیزیکی-کالبدی

مؤلفه ها	شاخص ها	خیلی کم	کم	تا اندازه ای	زیاد	خیلی زیاد	میانگین پاسخ ها
اکوسیستم ها	میزان حفاظت از اکوسیستم محلی	۹/۹	۷	۱۲/۵	۲۸/۷	۴۲/۸	۳/۹
	میزان حفاظت از منابع آب	۸/۴	۱۳/۶	۲۳/۲	۱۹/۸	۳۵	۳/۵
	میزان حفاظت از درختان و پوشش گیاهی	۷/۶	۱۳	۲۴/۳	۲۹	۲۶/۱	۳/۵
تنوع زیستی	مؤلفه	۸/۵	۱۱/۲	۲۰	۲۵/۸	۳۴/۶	۳/۶
	میزان مشارکت در کاشت گل و گیاه در منطقه	۱۵/۹	۱۵/۴	۱۶/۷	۲۳/۵	۲۸/۴	۳/۳
	مؤلفه	۱۵/۹	۱۵/۴	۱۶/۷	۲۳/۵	۲۸/۴	۳/۳
آلودگی	رضایت از کیفیت و سلامت هوا در محله	۱۳/۳	۱۵/۱	۱۴/۱	۲۵/۳	۳۲/۱	۳/۵
	رضایت از کیفیت آب در محله	۱۶/۷	۲۱/۴	۱۹/۶	۲۵/۶	۱۶/۷	۳
	رضایت از خلوت و آرامش محله	۱۵/۱	۱۸/۸	۱۵/۴	۲۹/۵	۲۱/۱	۳/۲
زیرساخت ها و خدمات محلی	مشارکت در بهداشت محیط	۷/۶	۹/۴	۱۱/۲	۳۷/۳	۳۴/۵	۳/۸
	مؤلفه	۱۳/۷	۱۶	۱۵/۴	۲۸/۲	۲۶/۶	۳/۴
	کیفیت شبکه راهها	۳/۶	۷/۶	۲۰/۱	۳۷/۳	۳۱/۳	۳/۸
زیرساخت ها و خدمات محلی	کیفیت سیستم های حمل و نقل عمومی	۲/۶	۵/۷	۲۴/۵	۳۱/۶	۳۵/۵	۳/۹
	کیفیت سیستم های آب آشامیدنی	۱۲/۳	۱۶/۲	۲۶/۱	۲۲/۲	۲۳/۲	۳/۲
	کیفیت خدمات رفاهی منطقه	۸/۱	۹/۱	۲۰/۴	۳۱/۱	۳۱/۳	۳/۷
زیرساخت ها و خدمات محلی	امکانات بهداشتی- درمانی	۱۲/۸	۱۸/۸	۲۳/۲	۲۱/۷	۲۳/۵	۳/۲
	میزان دسترسی به اینترنت و تلفن	۵/۲	۸/۱	۲۰/۶	۳۷/۱	۲۹	۳/۸
	کیفیت خدمات هتل و مسافر خانه های منطقه	۳/۴	۸/۱	۲۴	۳۰/۳	۳۴	۳/۹
زیرساخت ها و خدمات محلی	رضایت از کمپینگ ها و پارک های محله	۲۶/۶	۲۸/۴	۲۵/۳	۱۳	۶/۵	۲/۴
	کیفیت خدمات رستوران های منطقه	۱۲/۵	۱۰/۲	۱۸/۳	۲۸/۲	۲۵/۶	۳/۵
	مؤلفه	۹/۷	۱۲/۶	۲۲/۶	۲۸	۲۶/۷	۳/۵
فیزیکی-کالبدی	بعد	۱۱/۹	۱۳/۸	۱۸/۷	۲۶/۴	۲۹/۱	۳/۴

نتایج آزمون t برای بررسی وضعیت پایداری بعد فیزیکی-کالبدی گردشگری

مؤلفه ها	ارزش t	میانگین تفاوت ها	مقدار t	سطح معنی داری	درجه آزادی	میانگین
اکوسیستم ها	۹	۱/۹۷۶۵۰	۱۰/۱۰۴	۰/۰۰۰	۳۸۲	۱۰/۹۷۶۵
تنوع زیستی	۳	۰/۳۳۱۵۹	۴/۵۲۱	۰/۰۰۰	۳۸۲	۳/۳۳۱۶
آلودگی	۱۲	۱/۵۶۱۳۶	۵/۸۶۳	۰/۰۰۰	۳۸۲	۱۳/۵۶۱۴
زیرساخت ها	۲۷	۴/۶۰۵۷۴	۸/۶۸۱	۰/۰۰۰	۳۸۲	۳۱/۶۰۵۷
میانگین نهایی	۵۱	۸/۴۷۵۲۰	۷/۹۹۶	۰/۰۰۰	۳۸۲	۵۹/۴۷۵۲

بعد اجتماعی - فرهنگی شامل سه مؤلفه و ۱۰ شاخص بوده است. نتیجه آمار توصیفی در بعد اجتماعی - فرهنگی نشان می دهد که مقدار میانگین پاسخ ها برای تمام مؤلفه ها و شاخص ها بالاتر از حد متوسط است. پایین ترین میانگین برای پاسخگویان متعلق به مؤلفه مسکن با میانگین ۳/۶ است. بالاترین میانگین مربوط به مؤلفه مشارکت با مقدار ۳/۷ بوده است. میانگین بعد اجتماعی نیز بالاتر از حد متوسط با مقدار ۳/۶ نشان دهنده اثربخشی و ارتباط بین

مؤلفه های اجتماعی-فرهنگی با توسعه گردشگری در روستاهای هدف گردشگری استان گیلان دارد. همچنین داده‌های حاصل از آزمون T برای این بعد برابر با ۳۵/۸۳۵۵ می‌باشد که بالاتر از میانگین نظری یعنی ۳۰ است؛ و میانگین به دست آمده برای هریک از مؤلفه ها نیز بالاتر از میانگین نظریشان است و نشان می‌دهد که پاسخگویان اعتقاد دارند بین شاخص های ابعاد اجتماعی- فرهنگی در روستاهای هدف گردشگری استان گیلان و اثرگذاری آن بر الگوهای بهینه توسعه گردشگری رابطه معنادار وجود دارد.

وضعیت پایداری بعد اجتماعی

مؤلفه‌ها	شاخص‌ها	خیلی کم	کم	تا اندازه‌ای	زیاد	خیلی زیاد	میانگین پاسخ‌ها
مسکن	کیفیت مسکن از نظر مصالح و تجهیزات	۶/۳	۴/۴	۱۷	۳۵/۸	۳۷/۵	۳/۹
	شکل ظاهری، فرم و زیبایی منازل	۱۴/۱	۱۴/۴	۲۰/۹	۲۸/۴	۲۲/۲	۳/۳
	مؤلفه	۱۰/۲	۹/۴	۱۸/۹	۳۲/۱	۲۹/۳	۳/۶
مشارکت	روحیه مشارکت و همکاری در توسعه زیرساخت‌های گردشگری	۱۶/۷	۱۸/۸	۱۱/۷	۲۷/۱	۲۵/۶	۳/۳
	مسئولیت‌پذیری در انجام امور برنامه‌ریزی گردشگری محلات	۷	۱۳/۳	۲۳/۵	۲۶/۶	۲۹/۵	۳/۶
	میزان مشارکت در حفاظت از جاذبه‌های گردشگری	۶/۳	۸/۶	۱۵/۹	۳۵/۵	۳۳/۷	۳/۸
رضایت	میزان مشارکت در حفاظت از تأسیسات گردشگری عمومی	۵/۲	۷/۶	۱۱	۳۴/۷	۴۱/۵	۴
	مؤلفه	۸/۸	۱۲/۱	۱۵/۵	۳۱	۳۲/۶	۳/۷
	رضایت از کیفیت محیط	۸/۶	۱۰/۲	۱۶/۴	۳۱/۸	۳۲/۹	۳/۷
اجتماعی	رضایت از کیفیت سلامت	۱۴/۱	۱۵/۷	۲۳	۲۴/۵	۲۲/۷	۳/۳
	رضایت از امکانات گذران اوقات فراغت	۱۶/۷	۱۳/۶	۱۹/۸	۲۸/۴	۲۱/۴	۳/۲
	وجود تعامل با گردشگران	۵/۵	۱۱/۷	۱۹/۱	۳۰/۳	۳۳/۴	۳/۷
	مؤلفه	۱۱/۲	۱۲/۸	۱۹/۶	۲۸/۸	۲۷/۶	۳/۵
	بعد	۱۰/۲	۱۱/۴	۱۸	۳۰/۶	۲۹/۸	۳/۶

نتایج آزمون t برای بررسی وضعیت بعد اجتماعی-فرهنگی گردشگری روستایی

مؤلفه	ارزش t	میانگین تفاوت‌ها	مقدار t	سطح معنی‌داری	درجه آزادی	میانگین
مسکن	۶	۱/۲۲۱۹۳	۹/۹۱۰	۰/۰۰۰	۳۸۲	۷/۲۲۱۹
مشارکت	۱۲	۲/۶۶۳۱۹	۱۰/۷۷۹	۰/۰۰۰	۳۸۲	۱۴/۶۶۳۲
رضایت	۱۲	۱/۹۵۰۳۹	۷/۵۲۱	۰/۰۰۰	۳۸۲	۱۳/۹۵۰۴
میانگین نهایی	۳۰	۵/۸۳۵۵۱	۹/۳۰۹	۰/۰۰۰	۳۸۲	۳۵/۸۳۵۵

در بعد اقتصادی، چهار مؤلفه و ۱۲ شاخص اصلی مورد بررسی قرار گرفته است. نتیجه آمار توصیفی در بعد اقتصادی نشان می‌دهد که میانگین پاسخ‌ها برای تمامی مؤلفه‌ها و شاخص‌ها بالاتر از متوسط است. بالاترین میانگین متعلق به مؤلفه قیمت‌ها به میزان ۳/۷ می‌باشد و بعد از آن مؤلفه نهادهای محلی با میانگین ۳/۵ قرار دارد. در بخش شاخص‌ها پایین‌ترین میانگین متعلق به شاخص افزایش اشتغال زنان در مؤلفه اشتغال و بیکاری با میانگین ۳/۱ می‌باشد. بالاترین آن به شاخص قیمت اجاره بها مسکن از مؤلفه قیمت‌ها با میانگین ۳/۹ می‌باشد. میانگین نهایی با میزان ۳/۵ بالاتر از حد متوسط است؛ بنابراین از نظر پاسخگویان وضعیت اقتصادی در روستاهای هدف گردشگری با الگوهای بهینه توسعه گردشگری اثرگذار است. بررسی مؤلفه‌های بعد اقتصادی از طریق آزمون T تک نمونه ای نشان می‌دهد که میانگین به دست آمده برای تمام مؤلفه ها بالاتر از میانگین نظری است و میانگین به دست آمده برای بعد اقتصادی (۴۲/۲۱۱۵) نیز بالاتر از میانگین نظری یعنی ۳۶ است (جدول ۵-۲). مجموعه این موارد نشان می‌دهد که روستاهای مورد مطالعه از نظر اقتصادی تأثیر بسیار زیادی بر الگوهای بهینه توسعه گردشگری در روستا دارد.

وضعیت پایداری بعد اقتصادی-نهادی

مؤلفه‌ها	شاخص‌ها	خیلی کم	کم	تا اندازه‌ای	زیاد	خیلی زیاد	میانگین پاسخ‌ها
اشتغال و بیکاری	فرصت‌های شغلی	۷/۳	۱۳/۶	۲۳/۲	۲۶/۴	۲۹/۲	۳/۶
	درآمد خانوارها	۸/۱	۹/۴	۱۸/۸	۲۸/۷	۳۵	۳/۷
	قدرت خرید خانوارها	۱۱/۲	۱۸/۸	۱۶/۲	۳۰/۳	۲۳/۵	۳/۴
	سطح دستمزدها	۱۵/۷	۱۲	۱۷/۵	۲۶/۶	۲۸/۲	۳/۴
	افزایش اشتغال زنان	۱۷/۵	۱۶/۲	۲۰/۶	۲۴/۸	۲۰/۹	۳/۱
قیمت‌ها	مؤلفه	۱۲	۱۴	۱۹/۳	۲۷/۳	۲۷/۴	۳/۴
	قیمت زمین و مسکن	۸/۴	۱۵/۹	۱۴/۶	۲۸/۲	۳۲/۹	۳/۶
	قیمت غذاهای محلی	۸/۹	۸/۶	۱۸/۵	۴۰/۷	۳۳/۷	۳/۷
	قیمت هتل‌ها و مکان‌های خواب	۷/۸	۱۲/۸	۱۶/۲	۳۲/۱	۳۱/۱	۳/۶
	قیمت اجاره بها مسکن	۶	۷/۶	۱۳/۸	۳۷/۱	۳۵/۵	۳/۹
نهادهای محلی	مؤلفه	۷/۸	۱۱/۲	۱۵/۸	۳۴/۵	۳۳/۳	۳/۷
	میزان دسترسی به نهادهای محلی (شوراها- موسسات- بنگاههای خدمات‌رسان و ...)	۶/۳	۱۰/۴	۲۴	۲۸/۷	۳۰/۵	۳/۷
	عملکرد مدیران محلی در توسعه گردشگری منطقه	۱۵/۹	۱۱/۷	۲۶/۹	۱۹/۸	۲۵/۶	۳/۳
	مؤلفه	۱۱/۱	۱۱	۲۵/۴	۲۴/۲	۲۸	۳/۵
	افزایش اجرای طرح‌های گردشگری	۱۵/۱	۱۸/۸	۲۰/۶	۲۳/۸	۲۱/۷	۳/۲
طرح‌های گردشگری	مؤلفه	۱۵/۱	۱۸/۸	۲۰/۶	۲۳/۸	۲۱/۷	۳/۲
	بعد	۱۱/۵	۱۳/۶	۲۰/۲	۲۷/۴	۲۷/۳	۳/۴

نتایج آزمون t برای بررسی وضعیت پایداری بعد اقتصادی گردشگری

ابعاد	ارزش t	میانگین تفاوت‌ها	مقدار t	سطح معنی‌داری	درجه آزادی	میانگین
اشتغال و بیکاری	۱۵	۲/۲۱۴۱۰	۶/۳۷۹	۰/۰۰۰	۳۸۲	۱۷/۲۱۴۱
قیمت‌ها	۱۲	۲/۸۷۴۶۷	۱۱/۴۶۰	۰/۰۰۰	۳۸۲	۱۴/۸۷۴۷
نهادهای محلی	۶	۰/۹۴۲۵۶	۷/۲۸۳	۰/۰۰۰	۳۸۲	۶/۹۴۲۶
طرح‌های گردشگری	۳	۰/۱۸۰۱۶	۲/۵۷۸	۰/۰۱۰	۳۸۲	۳/۱۸۰۲
میانگین نهایی	۳۶	۶/۲۱۱۴۹	۸/۰۱۲	۰/۰۰۰	۳۸۲	۴۲/۲۱۱۵

در بعد امنیتی، دو مؤلفه و ۷ شاخص اصلی بررسی شده است. نتیجه آمار توصیفی در بعد امنیتی نشان می‌دهد که میانگین پاسخ‌ها برای هر دو مؤلفه و همه شاخص‌ها بالاتر از حد متوسط است. بالاترین میانگین مربوط به مؤلفه حضور گردشگران در سطح روستا در تمام طول شبانه‌روز به میزان ۴/۱ می‌باشد و بعد از آن مؤلفه عدم دست‌اندازی اموال اهالی روستا توسط گردشگران با میانگین ۳/۸ قرار دارد. در بخش شاخص‌ها پایین‌ترین میانگین متعلق به شاخص‌های کاهش تنش و درگیری بین مردم و گردشگران و همچنین حضور آزادانه زنان روستا در فصول گردشگری با میانگین ۳/۱ و ۳/۳ می‌باشد. میانگین نهایی با میزان ۳/۶ بالاتر از حد متوسط است؛ بنابراین از نظر پاسخگویان وضعیت امنیتی در روستاهای هدف گردشگری با الگوهای بهینه توسعه گردشگری ارتباط زیادی داشته و بر آن اثرگذار است.

وضعیت داده‌های ابعاد امنیتی

مؤلفه‌ها	شاخص‌ها	خیلی کم	کم	تا اندازه‌ای	زیاد	خیلی زیاد	میانگین پاسخ‌ها
امنیت گردشگران	کاهش تنش و درگیری بین مردم و گردشگران	۷/۸	۱۲/۸	۱۶/۲	۳۲/۱	۳۱/۱	۳/۱
	حضور گردشگران در خیابان در تمام ساعت شبانه‌روز	۶	۷/۶	۱۳/۸	۳۷/۱	۳۵/۵	۴/۱
	نبود سرقت اموال گردشگران	۸/۱	۹/۴	۱۸/۸	۲۸/۷	۳۵	۳/۴
	عدم آزار و اذیت گردشگران زن	۱۱/۲	۱۸/۸	۱۶/۲	۳۰/۳	۲۳/۵	۳/۷
	مؤلفه	۱۰/۴	۶/۳	۲۴	۳۰/۵	۲۸/۷	۳/۶
امنیت روستائیان	حضور واحدهای گشت نیروی انتظامی و امنیتی	۱۵/۱	۱۸/۸	۲۰/۶	۲۳/۸	۲۱/۷	۳/۵
	حضور آزادانه زنان روستا در فصول گردشگری	۸/۹	۸/۶	۱۸/۵	۴۰/۷	۳۳/۷	۳/۳
	عدم دست‌اندازی اموال اهالی روستا توسط گردشگران	۷/۳	۱۳/۶	۲۳/۲	۲۶/۴	۲۹/۲	۳/۸
	مؤلفه	۱۵/۱	۲۰/۶	۱۸/۸	۲۱/۷	۲۳/۸	۳/۸
	بعد	۱۳/۶	۷/۳	۲۳/۲	۲۹/۲	۲۶/۴	۳/۷

آزمون T برای دو مؤلفه در بعد امنیتی استفاده گردید. با توجه به داده‌های پژوهش و مقایسه آن با ابعاد سه گانه اقتصادی، اجتماعی-فرهنگی و کالبدی-فیزیکی، نشان می‌دهد بعد امنیت بسیار مهمتر و دارای مقدار عددی بالاتری است. ارزش t برابر با ۲۱، میانگین به دست آمده ۲۷/۴۷۵۲ می‌باشد. مقایسه میانگین به دست آمده با میانگین نظری (یعنی ۵۱) و همچنین مقایسه میانگین‌های به دست آمده برای هر یک از مؤلفه‌های این بعد با میانگین نظریشان، مؤید این مطلب است.

نتایج آزمون t برای بررسی وضعیت امنیت در توسعه گردشگری

مؤلفه‌ها	ارزش t	میانگین تفاوت‌ها	مقدار t	سطح معنی‌داری	درجه آزادی	میانگین
امنیت گردشگران	۱۲	۱/۶۷۶۵۰	۱۴/۱۰۴	۰/۰۰۰	۳۸۲	۱۳/۹۷۶۵
امنیت روستائیان	۹	۱/۱۳۱۵۹	۱۱/۵۲۱	۰/۰۰۰	۳۸۲	۱۰/۹۳۱۶
میانگین نهایی	۲۱	۳/۴۷۵۲۰	۲۲/۹۹۶	۰/۰۰۰	۳۸۲	۲۴/۹۰۸۰

منبع: یافته‌های پژوهش

بر اساس جدول فوق سطح معنی‌داری محاسبه شده کم‌تر از ۰/۰۵ و حاکی از وجود تفاوت معنی‌دار بین میانگین‌های ابعاد مورد بررسی می‌باشد. بنابراین، میزان تأثیرگذاری ابعاد مورد بررسی در توسعه گردشگری منطقه مطالعاتی متفاوت می‌باشد. حال با توجه به مشخص شدن وجود تفاوت تأثیر در هر یک از ابعاد مورد نظر پژوهش، جهت سنجش شدت این تفاوت از آزمون توکی استفاده می‌شود. همان‌طورکه در جدول ذیل آمده است، بعد امنیت بیشترین تأثیر، فیزیکی-کالبدی در رتبه دوم، سپس اقتصادی و در پایان اجتماعی-فرهنگی قرار دارد.

مقایسه تفاوت میانگین تأثیر ابعاد اقتصادی، اجتماعی و کالبدی و امنیتی

منبع تغییرات	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجموع مجذورات	آماره آزمون	سطح معنی‌داری
بین گروهی	۱۱۴۵۸۳/۸۳۳	۲	۵۷۲۹۱/۹۱۶	۲۱۱/۹۲۶	۰/۰۰۰
درون گروهی	۳۰۹۸۰۴/۰۲۱	۱۱۴۶	۲۷۰/۳۳۵		
کل	۴۲۴۳۸۷/۸۵۴	۱۱۴۸			

منبع: یافته‌های پژوهش

در نهایت میانگین به دست آمده برای ابعاد مورد بررسی مشتمل بر تمامی مؤلفه‌ها و شاخص‌ها، برابر ۱۴۵/۵۲۳۱۹ می‌باشد که با توجه به میانگین نظری ۱۳۹ در سطح بالایی ارزیابی می‌شود. در عین حال، سطح معنی‌داری محاسبه شده برای آن کم‌تر از ۰/۰۵ است. بنابراین می‌توان گفت بین توسعه گردشگری روستایی در روستاهای هدف گردشگری استان گیلان و مؤلفه‌های اثرگذار بر الگوهای اجرایی در محدوده مورد مطالعه رابطه وجود دارد.

نتایج آزمون t برای بررسی وضعیت توسعه گردشگری روستایی در محدوده مورد مطالعه

ابعاد	ارزش t	میانگین تفاوت‌ها	مقدار t	سطح معنی‌داری	درجه آزادی	میانگین
میانگین نهایی	۱۳۹	۲۰/۵۲۲۱۹	۱۴۳/۳۴۳	۰/۰۰۰	۳۸۲	۱۴۵/۵۲۲۱۹

منبع: یافته‌های پژوهش

نتیجه‌گیری

پس از مشخص شدن اثرگذاری و ارتباط معناداری هر یک از ابعاد اقتصادی-نهادی، اجتماعی-فرهنگی، کالبدی - زیست محیطی و امنیتی با الگوهای بهینه توسعه گردشگری در روستاهای هدف گردشگری استان گیلان، بر اساس داده‌های موجود و شواهد میدانی و همچنین ویژگی‌های طبیعی روستاها، الگوی اجرایی توسعه گردشگری متناسب با هر یک از روستاها به شرح ذیل می‌آید:

روستای هدف گردشگری داماش

ابعاد مورد بررسی	اقتصادی-نهادی	اجتماعی-فرهنگی	فیزیکی-کالبدی	امنیتی
میانگین داده ها	۴/۲	۳/۵	۳/۴	۴/۳

همانطوری که از داده های حاصل از پرسشنامه مشخص است، در روستای داماش بیشترین بعد را بخش اقتصادی به خود تخصیص داده است و لذا محور اصلی توسعه گردشگری روستایی در داماش الگوی اقتصادی-نهادی می باشد. از سویی با توجه به ویژگی های کوهستانی و نوع گردشگری روستا، توسعه گردشگری کوهستانی، بوم گردی و تفرج گسترده پیشنهاد می گردد. همچنین با توجه به آمادگی و ویژگی های انسانی روستا و سابقه فعالیت، جذب سرمایه گذار غیربومی بسیار اثرگذار و واجد شرایط توسعه می باشد.

روستای هدف گردشگری امامزاده ابراهیم

ابعاد مورد بررسی	اقتصادی-نهادی	اجتماعی-فرهنگی	فیزیکی-کالبدی	امنیتی
میانگین داده ها	۳/۷	۳/۸	۳/۵	۴/۳

یافته های پژوهش نشان می دهد مؤلفه های اجتماعی و فرهنگی در روستای امام زاده ابراهیم بیشترین مقدار را در بین ابعاد مورد بررسی اخذ نموده است. به نظر می رسد محور اصلی توسعه گردشگری در این روستا بر ابعاد توسعه اجتماعی و فرهنگی متمرکز گردد، ضمن اینکه ابعاد اقتصادی و نهادی و به تبع فیزیکی-کالبدی نیز می بایست مورد تأکید قرار گیرد. احیاء و تقویت آداب و سنن روستا، ایجاد کارگاه های آموزشی و توانمندسازی اهالی در زمینه گردشگری روستایی، ایجاد زمینه های مشارکت اهالی در برنامه ریزی و تصمیم سازی حوزه گردشگری و تقویت نهادهای محلی در گسترش زمینه های توسعه گردشگری پیشنهاد می گردد. همچنین در بخش کالبدی و فیزیکی به دلیل شرایط توپوگرافی روستا جهت ایجاد فضاهای اقامتی، پیشنهاد می شود در نزدیکترین روستا به عنوان پشتیبان حوزه گردشگری منطقه بهره گرفته شود تا ضمن رویکرد منطقه ای به برنامه های گردشگری روستایی، امکان توسعه مطلوب گردشگری در حوزه روستایی فراهم گردد.

روستای هدف گردشگری قلعه رودخان

ابعاد مورد بررسی	اقتصادی-نهادی	اجتماعی-فرهنگی	فیزیکی-کالبدی	امنیتی
میانگین داده ها	۳/۴	۳/۵	۳/۷	۴/۳

داده های حاصل از مطالعات میدانی نشان می دهد بیشترین مقدار داده در بعد فیزیکی-کالبدی می باشد. در واقع اثرگذاری اصلی گردشگری در این روستا بر ابعاد فیزیکی-کالبدی متمرکز است. ایجاد فضاهای اقامتی در روستاها، تبدیل واحدهای روستائیان به واحدهای بوم گردی، بهبود فضای کالبدی و زیرساختی روستا، ایجاد واحدهای پذیرایی با مشارکت و توانمندسازی اقتصادی اهالی روستا، ایجاد بازارچه های فروش محصولات روستائیان در محور روستا به قلعه و برج قلعه رودخان واقع در منتهی الیه روستا از مهمترین محورها و الگوهای توسعه گردشگری در قلعه رودخان می تواند باشد. از جمله مهمترین اقدامات لازم در توجه به گردشگری روستا، نقش دولت در محدود کردن اقدامات سرمایه گذار بخش خصوصی غیربومی فعال در روستا و پر رنگ کردن نقش افراد بومی روستا در بهره مندی و ذی نفع کردن عواید توسعه گردشگری و گردشگران در روستا می باشد.

روستای هدف گردشگری حاجی بکنده

ابعاد مورد بررسی	اقتصادی-نهادی	اجتماعی-فرهنگی	فیزیکی-کالبدی	امنیتی
میانگین داده ها	۴/۱	۳/۸	۴/۲	۴/۴

این روستا یکی از روستاهایی که به دلیل نزدیکی در منطقه آزاد انزلی و اثربخشی آن و همچنین تأثیرگذاری شدید گردشگری بر بافت کالبدی روستا، تغییرات اساسی در بنیان‌های زندگی اجتماعی و فرهنگی و تحول چشمگیر در اقتصاد روستا، الگوی مناسبی برای سرمایه‌گذاری کلان اقتصادی از طریق بخش خصوصی حتی غیربومی بوده و در روستا می‌توان نقش تحولات بنیادی گردشگری انبوه را در روستا مشاهده نمود. به نظر می‌رسد الگوهای توسعه گردشگری مدرن، ساماندهی گردشگری ساحلی و استفاده از ظرفیت توسعه گردشگری ساحلی و دریایی، افزایش فضاهای اقامتی، بهسازی مسیرهای دسترسی به ساحل روستا را پیشنهاد نمود. با توجه به سطح و عمق تغییرات در روستا، مهمترین اقدامات و الگوهای توسعه گردشگری، بازتعریف بنیان توسعه گردشگری روستایی و ساماندهی و برنامه‌ریزی هدفمند و منسجم در روستا با رویکرد و مدنظر قراردادن شاخص‌های پایداری گردشگری می‌باشد.

روستای هدف گردشگری امامزاده هاشم

ابعاد مورد بررسی	اقتصادی-نهادی	اجتماعی-فرهنگی	فیزیکی-کالبدی	امنیتی
میانگین داده‌ها	۳/۹	۳/۷	۳/۷	۴/۳

این روستا در محور اتوبان قزوین به رشت قرار دارد و ورودی گردشگران و مسافران از جنوب به گیلان و بالعکس و همچنین مسیر تردد و عبور گردشگران و مسافران به استان اردبیل است. به دلیل توپوگرافی روستا محدودیت جدی در توسعه کالبدی تأسیسات مورد نیاز گردشگران در روستا وجود دارد. رویکرد اقتصادی و ایجاد بازارچه در حاشیه اتوبان مشهودترین نماد گردشگری روستایی و فروش محصولات و سوغات از دست آوردهای بزرگ گردشگری در روستا محسوب می‌شود. به منظور استفاده از ظرفیت گردشگری می‌توان با ساماندهی و بهسازی رودخانه در مجاورت روستا، امکان توسعه گردشگری آبی را فراهم آورد، همچنین طبیعت گردی در جنگل پشت روستا از دیگر محورهای اجرایی گردشگری محسوب می‌شود. توسعه گردشگری جاده‌ای نیاز به ساماندهی و طراحی جدید برای فرم بخشی به بافت و کالبد روستا دارد.

می‌توان گفت تمرکز اصلی گردشگری در این روستا با محوریت گردشگری جاده‌ای می‌باشد.

امروزه یکی از مهم‌ترین کاربری روستاها، ارائه خدمات گردشگری نوین است. گردشگری روستایی کنش متقابل گردشگران، میزبانان و تولید فضای گردشگری پیرامون سفر به مناطق روستایی با انگیزه‌های متفاوت و بازدید از جاذبه‌ها و استفاده از تسهیلات و خدمات مربوط به گردشگری است که آثار متفاوتی در فضای روستایی بر جای می‌نهد. گردشگری روستایی بخشی از گذران فراغت شهروندان و گردشگران است که نیازهای فراغتی مستمر آنان را در فضاهای باز درون روستا و محیط پیرامون آن فراهم می‌آورد. گردشگری روستایی بخش جدایی ناپذیری از خدمات مورد نیاز شهروندان را تشکیل می‌دهد و بر این اساس، در حیطه وظایف برنامه‌ریزی و مدیریت روستا واقع می‌شود. گردشگران با انگیزه بازدید از جاذبه‌ها و استفاده از تسهیلات و خدمات گردشگریو همچنین فضای طبیعت به روستاها رو می‌آورند. گسترش و توسعه گردشگری آثار متفاوتی را در روستا و خدمات زیرساختی آن بر جای می‌گذارد. امروزه یکی از فضاهای گردشگری که مورد توجه گردشگران قرار گرفته است، فضاهای روستایی است. آنچه مربوط به گردشگری روستایی است، عموماً روستا را به عنوان مقصد گردشگری مدنظر دارد و در واقع، هدف از ورود

گردشگر به فضای روستایی؛ یعنی روستا به عنوان مقصد گردشگری است و به قصد بازدید از روستاهای دارای جاذبه- های گردشگری وارد فضای آن می شود.

یکی از فضاهایی که توسعه پایدار گردشگری در آن مورد توجه قرار دارد، روستاها می باشند. گردشگری پایدار روستایی نوعی گردشگری است که هم پایدار است و هم در مناطق روستایی رخ می دهد. تحقق گردشگری پایدار روستایی نیازمند انسان‌هایی با کنش‌ها و فرهنگ شهرنشینی است؛ آنچه در توسعه گردشگری پایدار روستایی بر آن تأکید می شود علاوه بر ره‌آورد های اقتصادی و اجتماعی این صنعت برای اهالی بومی روستا، اهمیت به تداوم برنامه های توسعه گردشگری در زمان (توجه به نسل‌های آینده) و آثار توسعه در مکان جغرافیایی (آثار زیست‌محیطی) است. احداث و بازسازی فضاهای تفریحی در حوزه گردشگری همراه با ارایه تسهیلات مناسب به بخش خصوصی و دولتی در رشد صنعت گردشگری روستایی کمک شایانی به توسعه پایدار محلی و منطقه‌ای می کند.

در این پژوهش بر اثرگذاری توسعه گردشگری روستایی و ارتباط آن با الگوهای اجرایی گردشگری در روستاهای هدف گردشگری استان گیلان تأکید گردید. همانگونه در فرآیند بررسی این پژوهش بر می آید به ۴ بعد اصلی مرتبط با گردشگری روستایی، یعنی اقتصادی، اجتماعی-فرهنگی، کالبدی-زیست محیطی و امنیتی به تفکیک بر اساس فرضیات پژوهش مطالعه گردید و نتایج آن در همه روستاها و در تمام ابعاد نشان از ارتباط بین توسعه گردشگری روستایی در روستاهای هدف گردشگری استان گیلان و مؤلفه های اثرگذار بر الگوهای اجرایی در محدوده مورد مطالعه بود. پس از آزمون فرضیات و تأیید هر چهار فرضیه پژوهش، با توجه به عنوان و هدف اصلی از پژوهش، بر اساس نتایج مطالعات میدانی، شرایط توپوگرافی و طبیعی روستا، مشاهدات و مصاحبه های شفاهی با اهالی روستا، اقدام به ارائه الگوی اجرایی گردشگری متناسب با هر روستا گردید.

منابع

اکبرپور، محمد، اربابی، محمد، ۱۳۹۴، واکاوی موانع توسعه گردشگری در روستاهای هدف گردشگری استان خراسان شمالی، فصلنامه میراث و گردشگری.

آیین نامه ایجاد، اصلاح، درجه بندی و نرخ گذاری تأسیسات گردشگری مصوب ۱۳۹۴.

آیین نامه نصاب اراضی قابل واگذاری به فعالیت گردشگری در خارج از حریم شهرها و روستاها مصوب ۱۳۹۴.

بازنگری طرح هادی روستای امام زاده ابراهیم، ۱۳۸۹، بنیاد مسکن انقلاب اسلامی استان گیلان، مهندسین مشاور خزر بنیان درفک.

پریزادی، طاهر، یعقوبی درمیان، مهدی، ۱۳۸۹، سطح بندی فضایی برخورداری روستاهای هدف گردشگری استان سیستان بلوچستان، فصل نامه جغرافیا و برنامه ریزی شهری چشم انداز زاگرس، سال دوم، شماره ۵، پاییز.

توافقنامه دو جانبه منعقد شده بین سازمان حفاظت محیط زیست و سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری، ۱۳۸۶.

خسروبیگی برچلوئی، رضا، تقیلو، علی اکبر، شایان، حمید، درویشی، حسن، ۱۳۹۲، بررسی سطح کیفی خدمات گردشگری و تأثیر آن در جذب گردشگر در مناطق روستایی، مطالعه موردی: روستاهای هدف گردشگری در محور شیراز- یاسوج، مجله آمایش جغرافیایی

فضا، فصلنامه علمی-پژوهشی دانشگاه گلستان، سال سوم، شماره مسلسل هفتم، بهار.

دفتر مناطق نمونه و زیرساخت‌های گردشگری، ۱۳۹۵.

راسق قزلباش، سلیمان، ۱۳۸۸، گردشگری روستایی و لزوم توجه به آن در برنامه های توسعه و آبادانی روستاها، مسکن و محیط روستا. رضائی مهریزی، ملیحه (۱۳۹۴)، به‌کارگیری اصول و روش‌های طراحی محیطی برای کنترل و کاهش میزان آب‌های سطحی در فضاهای

شهری (مطالعه موردی: منطقه ۲۲)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته مهندسی محیط زیست، دانشگاه تهران.

رضوانی، محمدرضا، ۱۳۸۷، توسعه گردشگری روستایی با رویکرد گردشگری پایدار، چاپ اول، مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران، تهران.
رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا و بدری، سیدعلی (تابستان ۱۳۸۲)، ارزیابی پیامدهای اقتصادی ادغام روستاها پس از حادثه زلزله از دیدگاه توسعه پایدار: مورد روستاهای بالکور و جمال‌آباد از شهرستان طارم علیا، مدرس علوم انسانی، دوره ۷، شماره ۲، صص ۶۰-۲۳.
سازمان میراث فرهنگی، صنایع‌دستی و گردشگری، ۱۳۹۶.

سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۹۵

شادی، محمدعلی، ۱۳۹۶، تدوین شاخص های روستاهای هدف گردشگری ایران و ارزیابی آنها؛ مطالعه موردی: روستاهای نمونه استان سمنان، رساله دکتری رشته جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، استاد راهنما دکتر مسعود مهدوی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات.

طرح بازننگری روستای حاجی بکنده، ۱۳۹۱، بنیاد مسکن انقلاب اسلامی، استان گیلان، مهندسین مشاور خزر بنیان درفک.

طرح هادی روستای امام زاده هاشم، ۱۳۸۸، بنیاد مسکن انقلاب اسلامی استان گیلان، مهندسین مشاور خزر بنیان درفک.

طرح هادی روستای قلعه رودخان و حیدرآلات، ۱۳۸۲، بنیاد مسکن انقلاب اسلامی استان گیلان، مهندسین مشاور آتیه سازان.

طرح هادی هدف گردشگری روستای داماش، ۱۳۹۱، بنیاد مسکن انقلاب اسلامی گیلان. مهندسین مشاور خزر بنیان درفک.

قانون افزایش بهره‌وری کشاورزی، مصوب سال ۱۳۸۹ و اصلاحات بعدی آن.

قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۲) مصوب ۱۳۹۳.

قانون الحاق موادی به قانون تنظیم از مقررات مالی دولت مصوب ۱۳۸۰/۱۱/۲۷

قانون امور گمرکی کشور، مصوب سال، ۱۳۹۰.

قانون برنامه پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران، مجلس شورای اسلامی.

قانون برنامه ششم توسعه جمهوری اسلامی ایران، مجلس شورای اسلامی.

قانون تشکیل سازمان میراث فرهنگی و گردشگری مصوب ۱۳۸۲.

قانون توسعه صنعت ایرانگردی و جهانگردی، مصوب سال ۱۳۷۲، مجلس شورای اسلامی.

قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراتع، مصوب سال ۱۳۴۶.

قانون حفظ کاربری اراضی زراعی و باغ‌ها مصوب ۱۳۷۶ و اصلاحات بعدی .

قانون رفع موانع تولید رقابت‌پذیر و ارتقاء نظام مالی کشور مصوب سال ۱۳۹۴.

لطیفی، سمیه، نادری مهدی، کریم، زلیخایی سیار، لیلا، ۱۳۹۲، موانع مؤثر بر توسعه فعالیت های گردشگری در نواحی روستایی همدان با تأکید بر روستاهای هدف گردشگری، فصلنامه برنامه ریزی منطقه ای، سال سوم، شماره ۹.

میرزائی، حسن، ۱۳۹۳، تأثیر توانمندسازی جوامع محلی در توسعه گردشگری روستایی، پایان نامه کارشناسی ارشد، استاد راهنما خانم دکتر شهره تاج، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز.

نوری، سید هدایت الله، سوری، فرشاد، کاظمی، زینب، غلامی، علیرضا، ۱۳۹۱، بررسی تبلیغات شفاهی و تحلیل تأثیر آن بر جذب گردشگران، روستایی مطالعه موردی روستاهای هدف گردشگری شهرستان پاوه، نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، سال دوازدهم، شماره، ۲۴.

خاتون آبادی، سید احمد؛ راست قلم، مهدی؛ ۱۳۹۰، سنجش ارکان چهارگانه گردشگری روستایی با استفاده از تکنیک SWOT مطالعه موردی؛ روستاهای هدف گردشگری استان چهارمحال و بختیاری، نشریه اقتصاد و توسعه کشاورزی، جلد ۲۵، شماره ۳، پاییز.

Getz, D. (1987). Tourism Planning and Research: Traditions, Models and Futures. Paper Presented at The Australian Travel Research Workshop. Bunbury. Western Australia.